

Το Όνειρο ως η γνησιότερη «οδός» κατανόησης του εαυτού μας: Η ψυχο-θεραπευτική λειτουργία των συμβολικών ονείρων και η διαφοροποίησή τους από τους εφιάλτες.

Σειρά εκπαιδευτικών διαλέξεων «ΕΠΕΚΕΙΝΑ»

Εισηγητής: Σάββας Μπακιρτζόγλου, Ψυχολόγος-Ψυχαναλυτής

Πρόκειται για ένα ψυχικό φαινόμενο, μια ψυχική παραγωγή καμωμένη από εκπλαστήσεις του ψυχικού μας οργάνου αφού φιλοτεχνείται από τα «υλικά» της ψυχής μας.

Ονειρευόμαστε κατά τη διάρκεια του ύπνου και το περιεχόμενο των ονείρων μας αποτελείται κυρίως από *οπτικές εικόνες* και *αναπαραστάσεις*. Αυτές μαζί και με τις υπόλοιπες αισθήσεις οι οποίες μπορεί να υπεισέρχονται αποτελούν την πεμπουσία του ονείρου καθώς πλέκονται και εξελίσσονται σε μια *σκηνοθεσία*, ένα δράμα κατά το μάλλον ή το ήττον αδιάλειπτο.

Η *μορφή του ονείρου* είναι μια ιστορία άλλοτε εμβρυώδης, άλλοτε πολυσύνθετη και μακρά. Η ιστορία του ονείρου τοποθετείται και λαμβάνει χώρα σε μια άλλη σκηνή στην οποία ο ονειρευόμενος δεν έχει πρόσβαση σε συνειδητό επίπεδο. Το *περιεχόμενο του ονείρου* συνήθως είναι προϊόν του ασυνειδήτου μας. Άλλοτε το όνειρο μας περιλαμβάνει ως πρωταγωνιστές και άλλοτε ως παρατηρητές. Ας σημειωθεί ότι, όταν ονειρευόμαστε, τη στιγμή ακριβώς που βλέπουμε τ' όνειρο η συνειδησιακή μας κατάσταση είναι τέτοια ώστε να πιστεύουμε στην πραγματικότητα του ονειρικού δράματος που ζούμε εκείνη τη στιγμή. Συχνά επίσης ξεχνάμε τα όνειρά μας όταν ξυπνάμε. Άλλοτε πάλι μπορεί να κρατάμε την ανάμνησή τους αλλά αυτή να διακόπτεται κατά τις ώρες που ακολουθούν. Αυτό συμβαίνει πρωτίστως όταν το περιεχόμενο του ονείρου μας είναι μπερδεμένο και απόκρυφο. Γνωρίζουμε άλλωστε οι περισσότεροι τον αινιγματικό-γριφώδη χαρακτήρα των περισσοτέρων από τα όνειρά μας .

Τα όνειρά μας έχουν *οθόνη*. Πρόκειται για την επιφάνεια πάνω στην οποία φαίνεται ότι προβάλλονται οι εικόνες τους. Πράγματι, είναι πάνω σε αυτήν την οθόνη ή μπροστά της όπου λαμβάνει χώρα το (έκδηλο) περιεχόμενο του ονείρου. Σπανίως κάνουμε αναφορά στην *οθόνη του ονείρου* όταν αφηγούμαστε όνειρα. Κατά τον Lewin μέσω της οθόνης του ονείρου αναπαρίσταται το *στήθος της μαμάς*. Τη στιγμή

που αποκοιμιόμαστε το στήθος –στη φαντασία μας- επιπεδώνεται ή τείνει να γίνει επίπεδο, επομένως το όνειρο προβάλλεται πάνω στο επίπεδο στήθος. Με την αφύπνιση το στήθος εξαφανίζεται.

Ας σημειωθεί ότι ονειρευόμαστε στις φάσεις αυτές του ύπνου τις οποίες ονομάζουμε «*Παράδοξο Ύπνο*». Πρόκειται για τη τρίτη διαβάθμιση της εγρήγορσης. Η φάση του «*Παράδοξου Ύπνου*» αντιστοιχεί στο 20% του ύπνου του ενήλικα. Παρατηρήθηκαν στη διάρκεια αυτού του ύπνου γρήγορες οφθαλμικές κινήσεις οι οποίες αποδόθηκαν στην οπτική παρακολούθηση των οπτικών εικόνων, αφού *τα όνειρά μας είναι πρωτίστως οράματα*. Το 70% των ατόμων τα οποία ξυπνούν κατά τη διάρκεια του Παράδοξου Ύπνου είναι ικανά με ευκολία να διηγηθούν το όνειρό τους.

Παρά την *καθολικότητα της ονειρικής εμπειρίας* το περιεχόμενό τους, η πλοκή του καθενός είναι αυστηρά προσωπικά, μοναδικά για τον καθένα μας. Είναι μοναδικός, παράδοξος, και απρόβλεπτος ο χαρακτήρας των καταστάσεων των στοιχείων και των λειτουργιών του ονείρου και συνυφασμένος κάθε φορά με την ιδιαίτερη και διαφορετική ζωή του κάθε ονειρευμένου. Έτσι από τη μια υποστηρίζουμε την *παγκοσμιότητα των ονείρων ως εμπειρία* αλλά από την άλλη, ταυτόχρονα, γνωρίζουμε κάθε φορά και τη μοναδικότητα του περιεχομένου τους.

Λέμε πάντα «*είδα ένα όνειρο*» ή «*έκανα ένα όνειρο*» ή «*ονειρεύτηκα ότι...*». Μετερχόμαστε πάντα του *αόριστου χρόνου*. Η *χρήση του αόριστου χρόνου προσημαίνει το όνειρο του ύπνου* δηλαδή το όνειρο του κοιμώμενου, αυτό που βλέπει κάποιος όταν κοιμάται. Μάλιστα η χρήση του αόριστου χρόνου μας βάζει αυτόματα στη θέση του *αφηγητή, φερ'επιείν «είδα ότι ταξίδενα μέσα σ' ένα αεροπλάνο και πήγαινα...κ.λ.π.*». Η χρήση του αόριστου χρόνου διαφοροποιεί τα όνειρα αυτά που βλέπουμε τη νύχτα από την ονειροπόληση, τον ρεμβασμό, την οπτασία, το όραμα κ.λ.π. τα οποία προκύπτουν στην κατάσταση του ξύπνιου δηλαδή όταν δεν κοιμόμαστε. Η ονειροπόληση διαφέρει από το όνειρο. Ονειροπόληση είναι όταν το υποκείμενο λέει π.χ. «*τώρα βλέπω, ή φαντάζομαι ότι βρίσκομαι σε μια καταγάλανη παραλία και περπατώ*» κ.λ.π.. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι την ονειροπόληση που κάνουμε στην κατάσταση του ξύπνιου, άλλως ειπείν την συνειδητή φαντασία την περιγράφουμε πάντα σε ενεστώτα χρόνο ενώ το όνειρο του ύπνου σε παρελθοντικό χρόνο.

Τα όνειρά μας δεν αναπαράγονται, είναι μοναδικά σαν τα έργα τέχνης όπως π.χ. ένας πίνακας ζωγραφικής που φιλοτεχνείται άπαξ. Εντούτοις ορισμένα ονειρικά σενάρια, μοτίβα ή περιεχόμενα μπορεί να επαναλαμβάνονται στη διάρκεια μιας μακράς

περιόδου της ζωής ή κατά τη διάρκεια όλης της ζωής εν είδει «ονειρικής επωδού». Πρόκειται για τα «επαναλαμβανόμενα όνειρα».

Τα όνειρα που βλέπουμε είναι όπως τα βιώματα και οι πραγματικές εμπειρίες μας. Όπως οι εμπειρίες μας διαφέρουν και είναι κάθε λογής έτσι και τα όνειρά μας είναι κάθε είδους. Λιγότερο η περισσότερο πλούσια, λιγότερο η περισσότερο κοινότυπα. Άλλα μας εντυπωσιάζουν, άλλα μας κυριεύουν ακριβώς όπως και οι διάφορες εμπειρίες μας στη κατάσταση του ξύπνιου.

Τι είναι λοιπόν αυτό που διαφοροποιεί τα όνειρα του ύπνου από την πραγματική ζωή; Είναι το μη πραγματικό των ονειρικών επεισοδίων που τα διαφοροποιεί από την πραγματικότητα των εμπειριών και των βιωμάτων.

Ας σημειωθεί επίσης ότι το περιεχόμενο των ονείρων μας φτιάχνεται αυτόματα και διαφεύγει της προσοχής και της συνειδητότητας είναι δηλαδή ασυνείδητο. Όταν ονειρευόμαστε είμαστε ημιπαράλυτοι και ξεκομμένοι από τον εξωτερικό κόσμο. Καθώς επανερχόμαστε στην κατάσταση του ξύπνιου έχουμε την αίσθηση ότι κάτι έλαβε χώρα μέσα μας, συνέβη κάτι μέσα στον ψυχικό μας χώρο για το οποίο ούτε πήραμε την πρωτοβουλία (δεν το είχαμε προσχεδιάσει) και ούτε μπορούμε να το εξηγήσουμε.

Το όνειρο απασχόλησε μεταξύ πολλών άλλων φιλοσόφων το γέρο-Αριστοτέλη (έτσι τον έλεγε ο Freud) ο οποίος έβλεπε σ' αυτό ένα είδος ψυχικού παράγωγου. Γενικά στην πορεία της εξέλιξης του ανθρωπίνου είδους η έννοια του ονείρου πέρασε *δια πυρός και σιδήρου*. Στη Βυζαντινούς συγγραφείς η διαδικασία του ονείρου παρουσιάζει μια εντυπωσιακή ομοιότητα με τη φροϋδική σχετική θεωρία. Αυτοί πίστευαν ότι στο όνειρο καταγράφονται και μεταφέρονται οι απαγορευμένες ενορμήσεις μας, άλλως ειπείν εκείνες οι οποίες διέπονται από την *αρχή της ηδονής*. Οι βυζαντινοί υποστήριζαν ότι το όνειρο σχετίζεται με τις *λογοκριμένες* επιθυμίες μας. Ο *Τιμόθεος Αλεξανδρείας* τον 4^ο αιώνα μΧ. απέδιδε στο όνειρο *λιβιδινική* προέλευση και ποιότητα. Πίστευε ότι το όνειρο σχετίζεται με την *επιθυμία*, την ενόρμηση (ορμή) και με τους τρόπους με τους οποίους αυτή ψάχνει να ευχαριστιέται. Άλλως Κατ' αυτόν το όνειρο αφορά στους τρόπους με τους οποίους οι πόθοι μας γυρεύουν να βρουν την ικανοποίησή τους.

Παρατηρούμε γενικότερα αντιφατικές στάσεις στο θέμα του ονείρου. Στην Αναγέννηση ο *Καρτέσιος (Rene Descartes)* υποτίμησε την ονειρική δραστηριότητα θεωρώντας την ως κάτι ψευδό, κίβδηλο, άτοπο, μωρό, όπως ο λόγος των παραφρόνων. Αντίθετα ο *Σπινόζα (B. Von Spinoza)* απέδωσε στο όνειρο μια ιδιαίτερη

θέση. Στα μεταγενέστερα χρόνια βλέπουμε το όνειρο να βρίσκεται στο επίκεντρο της πλειοψηφίας του *γερμανικού ρομαντισμού* (w.Von Schelling , F. Nietzsche, A.Schopenhauer κ.λ.π). Ενδιαφέρον έχει ο σκεπτικισμός των γάλλων όπως οι *Montaigne και Pascal* οι οποίοι ψάχνουν να βρουν ένα κριτήριο ικανό να διακρίνει το όνειρο από την πραγματικότητα. Έχουμε ίσως ξυπνήσει κάποιες φορές σε σύγχυση μετά από ένα όνειρο το οποίο ζήσαμε τόσο έντονα ώστε να έχουμε την αίσθηση ότι όνειρο και πραγματικότητα είναι ένα και το αυτό, ότι το όνειρο που μόλις είχαμε δει μοιάζει να είναι ρεαλιστικότερο και πιο αληθοφανές από την πραγματική κατάσταση του ξύπνιου. Ιδού το «φλέγον» φιλοσοφικό ερώτημα: *ποιος ξέρει εάν-τελικά- αυτό το οποίο καλείται όνειρο δεν είναι η πραγματικότητα και όνειρο αυτό που ονομάζεται πραγματικότητα;* Στη σύγχρονη δυτική σκέψη ο *G.W.Hegel* απέρριψε το όνειρο. Και φτάνουμε στον 19^ο αιώνα στην περίοδο της ακμής της *θετικής σκέψης* όπου εγκαταλείφθηκαν οι παραδοσιακές απόψεις για το όνειρο. Στο νου των θετικιστών της εποχής το όνειρο περιορίστηκε να αποτελεί ένα καθαρό προϊόν της βιολογικής εγκεφαλικής δραστηριότητας επομένως απορρίφθηκε η σημασία και η συμβολική – αναπαραστατική αξία της ονειρικής εικονοποίησης. Έτσι εν μέσω της θετικής επιστημοσύνης της εποχής η οποία έψαχνε μετρήσιμες πραγματικές αποδείξεις για όλα τα φαινόμενα διαγράφεται και εκπίπτει η σημαντικότητα του ονείρου ως εκπρόσωπος των ψυχικών λειτουργιών και ως φορέας –συμπυκνωτής - μηνυμάτων:

« *Και τι θα πει ψυχή ;* » θα έλεγε ο επιστήμων της θετικής σκέψης της εποχής « *τη βλέπουμε ; την είδαμε ποτέ; Μπορούμε να την πιάσουμε; Να την μετρήσουμε;* ».

Οι φυσιολόγοι του 19^ο αιώνα ασχολήθηκαν μόνο με τις βιολογικές διαδικασίες της ονειρικής λειτουργίας. Καθόλου τους απασχόλησε το προϊόν αυτό καθαυτό, το *περιεχόμενο* του ονείρου. Εν κατακλείδι ο *θετικισμός (Λόγος της Γνώσης)* αποκηρύττει το ακατάληπτον και ασύλληπτον του ονείρου, δε δίνει προσοχή στο έκδηλο περιεχόμενό του κι ούτε επερωτά το *λανθάνον* νόημά του. Παρόλα αυτά ανάβλυσαν και τότε ριζοσπαστικές απόψεις οι οποίες επανέφεραν την παραδοσιακή ιδέα του ονείρου ιδωμένου ως μια σημαίνουσα εκδήλωση της ψυχικής δραστηριότητας. Μεταξύ αυτών οι ιδέες ψυχιάτρων της *δυναμικής ψυχιατρικής*, και, βεβαίως οι θεωρίες του *Freud*. Οι *Υπερρεαλιστές (surrealistes)* ποιητές, συγγραφείς, ζωγράφοι κ.λ.π. του 20^{ου} αιώνα με επικεφαλής τον γάλλο *Andre Breton* αναγνώρισαν το όνειρο με τη φροϋδική έννοια του όρου.

Υπάρχει αναλογία ανάμεσα στο *μύθο* και τη μορφή του ονείρου. Αμφότερα είναι προϊόντα της ανθρώπινης φαντασίας μέσα στην οποία και μέσω της οποίας

πραγματώνεται, ικανοποιείται ψευδαισθητικά η επιθυμία. *Μύθος και Όνειρο είναι «εικονοπλαστικά»* δηλαδή πλάθουν και παράγουν εικόνες, χρησιμοποιούν τη *συμβολική εικονοποίηση*.

Στις περιόδους της ιστορίας του ανθρώπου κατά της οποίες αναγνωρίστηκε και αξιολογήθηκε η σημασία του ονείρου προέκυψε -και εξακολουθεί να υφίσταται- το θέμα της *ερμηνείας των ονείρων*.

Στο κορυφαίο έργο του Freud «*Η Ερμηνευτική των Ονείρων*» (*Die Traumdeutung*) το 1900, ο συγγραφέας εξετάζει το όνειρο ως άρρηκτα συνδεδεμένο με την ερμηνεία του. Κατά τον Freud το όνειρο είναι ένας *γρίφος* τον οποίο πρέπει να μεταχειριζόμαστε ως ένα ιερό κείμενο δηλαδή να το αποκρυπτογραφούμε σύμφωνα με κανόνες. Κατά τους καιρούς που ονομάζουμε προεπιστημονικούς -αλλά και σήμερα στις παραδοσιακές κοινωνίες- η ερμηνεία του ονείρου ήταν αντικείμενο του μάγου ή του αρχηγού. Σε αυτό το επίπεδο ο Freud προτείνει ένα βήμα μπροστά στο δεύτερο κεφάλαιο της Ερμηνευτικής του. Υποστηρίζει ότι *είναι ο ίδιος ο ονειρευόμενος ο οποίος αποτελεί την πηγή της ερμηνείας του ονείρου* του διαμέσου των *συνειρμών* δηλαδή των αυτόματων σκέψεων που έρχονται στο νου του ονειρευμένου καθώς αυτός αφηγείται το όνειρό του όταν είναι ξύπνιος. Είναι αυτός ο ίδιος που ονειρεύεται ο οποίος- το συχνότερο χωρίς να έχει συνειδητότητα- *γνωρίζει*. Είναι ο ίδιος ο ονειρευόμενος ο (*ασυνείδητος*) *φορέας της ερμηνείας του ονείρου*.

Κλινικό παράδειγμα: Άνδρας σε ανάλυση με συχνότητα τριών συνεδριών εβδομαδιαίως. Διέτρεχε τότε μια μάλλον υπομανιακή περίοδο της ζωής του κατά την οποία είχε μια ασταθή ερωτική ζωή με συχνή αλλαγή ερωτικών συντρόφων. Μίλησε για τη γνωριμία του με την Μ., την οποία έδειχνε να διαπραγματεύεται ψυχικά, να την «χωράει», σε αντίθεση με τον εφήμερο τρόπο με τον οποίο συνδεόταν με τις προηγούμενες κοπέλες. Σε μια συνεδρία εκείνης της εποχής έφερε ένα όνειρο με πρωταγωνίστρια την Μ. Μετά την αφήγηση του ονείρου σταμάτησε να μιλάει. Έκανε παύση μερικών δευτερολέπτων και συνέχισε λέγοντας : «...*ααα ξέχασα να σας πω ότι το Σάββατο βρέθηκα σ' έναν ενδιαφέροντα γάμο. Η δεξίωση ήταν φαντασμαγορική κι έγινε σ' ένα υπέροχο κτήμα με θέα τη θάλασσα...Πρώτη φορά βρέθηκα σε μια τέτοια δεξίωση...*». Η αναφορά στο γάμο μετά την αφήγηση του ονείρου αποτελεί τον *ελεύθερο συνειρμό* είναι δηλαδή μια αυτόματη σκέψη που ανάβλυσε άμεσα έσωθεν.

Κατά το Freud το *όνειρο είναι εν πολλοίς η εκπλήρωση μιας ευχής*. Υποθέτουμε ότι η συνειρμική αναφορά του αναλύομένου στο γεγονός της γαμήλιας τελετής συνδέεται

λανθανόντως με την ασυνείδητη επιθυμία του αναλυόμενου για μόνιμη σχέση με την Μ. Ο συνειρμός του αναλυόμενου μετά την αφήγηση του ονείρου του δείχνει να παραπέμπει στην ενδοψυχική *σύγκρουση* ανάμεσα σε δύο όψεις του Εγώ του. Από τη μια η πλευρά της μη δέσμευσης η οποία τον προσανατολίζει προς τις εφήμερες σχέσεις και από την άλλη η «κρυμμένη», αθέατη πλευρά του η οποία τουλάχιστον με αντικείμενο την Μ. φαίνεται να στοχεύει στη μονιμότητα. Ας σημειωθεί ότι πέραν του *περιεχομένου* του ονείρου και του ελεύθερου συνειρμού του ασθενούς, στις παραπάνω ερμηνευτικές υποθέσεις μας συνάδουν επίσης ο κατάφορα «σοβαρότερος» τρόπος - με τον οποίο αναφερόταν στις συνεδρίες για την Μ συγκριτικά με τις άλλες ερωμένες του καθώς και οι ολοένα αυξανόμενες αναφορές του για το θέμα της συντροφικότητας στη ζωή.

Εδώ αναδείχθηκε η αξία του ίδιου του ονειρευμένου ως κατόχου των «*κωδικών*» της ερμηνείας του ονείρου του, εφόσον είμαστε σε θέση να τον ακούμε. Δε θα μπορούσαμε με κάποια (σχετική) βεβαιότητα να υποθέτουμε τα παραπάνω χωρίς το «δώρο» του συνειρμού από τον αναλυόμενο. Κάτω απ' αυτό το πρίσμα είναι ίδιος ο αναλυόμενος ο οποίος- λανθανόντως- *ξέρει* οπότε η ερμηνεία του ονείρου δεν αποτελεί πλέον το αντικείμενο της μεγάλης χαράς του ερμηνευτή, όπως κατά την αρχαιότητα.

Όταν ετοιμαζόμαστε για ύπνο συνήθως γδυνόμαστε απαλασσόμαστε δηλαδή μέσω της γυμνήτευσης από τα περιβλήματα και τα πρόσθετα με τα οποία καλύπτουμε τις σωματικές μας ατέλειες. Ψάχνουμε για ζεστασιά, κι ακόμα ζητάμε ησυχία δηλαδή γυρεύουμε την απομάκρυνση από τις φασαρίες του περιβάλλοντος χώρου. Πρόκειται για μια σχεδόν συνολική απόσυρση του Εγώ από την περιρρέουσα ατμόσφαιρα και για μια αναστολή κάθε ενδιαφέροντος για αυτήν. Είναι κάτω από αυτές τις συνθήκες όπου προλεγαίνεται το «*έδαφος*» για την *εικονοποίηση* του ονείρου. Βρισκόμαστε εδώ κάτω από συνθήκες *αποεπένδυσης του εξωτερικού κόσμου*. Συντελείται μια μαζική κεντρομόλος απόσυρση των ψυχικών (λιβιδινικών) επενδύσεων από τον κόσμο των αντικειμένων. Το Εγώ του κοιμωμένου αναδιπλώνεται και *ή λιβιδώς από αντικειμενοτρόπος γίνεται ναρκισσιστική*.

Το όνειρο «φιλοτεχνείται» κάτω από συνθήκες *χρονικής παλινδρόμησης της λιβιδούς* προς ότι αρχαιότερο διαθέτουμε που είναι το σώμα μας. Το πρώτο μας Εγώ είναι μόνο σωματικό, πριν την απαρχή των πρώτων ατελών ψυχικών λειτουργιών. Πρόκειται εδώ για το *ναρκισσισμό της κατάστασης του ύπνου*. Το όνειρο παράγεται εν μέσω μιας *πρωτόγονης-αρχαϊκής αναδίπλωσης μέσα στο ίδιο το σώμα του*

ονειρευμένου έτσι ώστε η σωματική κατάσταση αυτού που ονειρεύεται να χαρακτηρίζεται ως μια μορφή *επαναενεργοποίησης της εμβρυώδους παραμονής στο μητρικό σώμα*. Ένας προεξάρχων λόγος της σχεδόν ηδονικής ανάγκης μας να κοιμόμαστε αφορά στην εγκατάσταση αυτού του *απόλυτου ναρκισσισμού* τον οποίο αποζητά ο κοιώμενος καθώς αποσύρει όλες τις λιβιδινικές επενδύσεις πάνω στο Εγώ. Το όνειρο είναι απόλυτα *εγωκεντρικό και εγωιστικό*. Τελικά-*αν το αναλύσουμε- το πρόσωπο το οποίο κατέχει τον κεντρικό ρόλο σε αυτό αποδεικνύεται ότι είναι ο ίδιος ο ονειρευόμενος*.

Ποιος είναι τελικά ο σκοπός του ονείρου; Γιατί να βλέπουμε όνειρα; Η επικρατούσα απάντηση είναι ότι το όνειρο δεν είναι παρά η *-ψευδαισθητική- εκπλήρωση μιας επιθυμίας* επομένως διέπεται από την *αρχή της ηδονής*. Μέσω της διαδικασίας του το Εγώ κάνει ό,τι μπορεί για να ευχαριστείται. Αφορά στην ψυχική λειτουργία η οποία καταλήγει στην *εικονική εκπλήρωση της ενορμητικής ικανοποίησης*. Η ορμή αρκείται να ευχαριστείται μέσα από τις εικόνες του ονείρου τις οποίες βλέπουμε και ζούμε καθώς ονειρευόμαστε. Πρόκειται για εκπλήρωση ευχών, ευσεβών πόθων κλπ. *Το όνειρο είναι εικόνες* επομένως αφορά σε μια *απεικόνιση της εκπλήρωσης επιθυμιών του Εγώ*. Δεν πρέπει να συγχέουμε την ονειρική-εικονοπλαστική-ψευδαισθητική πραγμάτωση με την επί του πραγματικού ικανοποίηση της επιθυμίας. *Το όνειρο δεν είναι πράξη, αλλά υποκαθιστά την πράξη*, έρχεται δηλαδή αντί του περάσματος στην πράξη. *Αντί να (δια)πράττω ονειρεύομαι*. Ο Freud κάνει λόγο για την αγιάτρευτη *σύγκρουση* ανάμεσα αφενός στην ανάγκη για άμεση πάσει θυσία εκφόρτιση-ανακούφιση των ενστικτωδών μας διεγέρσεων οι οποίες αενάως πιέζουν για ικανοποίηση και αφετέρου στην *αρχή της πραγματικότητας* η οποία θεσμοθετεί τη σχέση μας με τον εξωτερικό κόσμο μέσω ηθικών και κοινωνικών περιορισμών. Η αρχή της πραγματικότητας στερεί και περιορίζει στο μέτρο κατά το οποίο μας απαγορεύει (υπερεγωτική λειτουργία) να παραδινόμαστε σε όλες τις ηδονές. Αυτό έρχεται σε σφοδρή σύγκρουση με την *-παιδικής προελεύσεως- αρχή της ηδονής* η οποία στοχεύει στην *εδώ και τώρα ικανοποίηση* της όποιας ενορμητικής διέγερσης. Το μικρό παιδί -στα πλαίσια του φυσιολογικού ναρκισσισμού του- σκέπτεται και κάνει μόνο ό,τι του είναι ηδονικό. Έχουμε εδώ τη σύγκρουση η οποία συμπυκνώνεται μέσω του δίπολου «*επιθυμία να κάνω*» vs. *φόβος* των κυρώσεων από την πράξη μου. Πρόκειται για το *οικουμενικό δίπολο «επιθυμία -φόβος»*. Ο φόβος προκύπτει ως επακόλουθο της πραγμάτωσης μιας επιθυμίας, της ικανοποίησης ενός πάθους σεξουαλικού-αιμομικτικού ή επιθετικού πρωτίστως, ενός πόθου οιδιπόδειας

προβληματικής. Είναι ένα επικηρυγμένο πάθος. Το Εγώ του υποκειμένου μέσω του ονείρου θα συνεισφέρει σ' αυτήν τη σύγκρουση προτείνοντας μια λύση. Γίνεται λόγος για την *Εργασία του Ονείρου*.

Ας «ανατάμουμε» αυτήν την εργασία του ονείρου. Για να φιλοτεχνήσει το ψυχικό μας «εργαστήρι» το όνειρο υπάρχει μια βασική προϋπόθεση, μια *αναγκαία συνθήκη εκκίνησης*. Χρειάζεται μια επιθυμία ανεκπλήρωτη άλλως ειπείν μια λιβιδινική δύναμη ένα βασικό υλικό το οποίο θα βάλει μπροστά την εργασία του ονείρου η οποία με τη σειρά της θα προσφέρει σ' αυτήν την επιθυμία μια *ψευδαισθητική –εικονική ικανοποίηση*. Γιατί η ικανοποίηση να είναι «ως εάν» και όχι πραγματική; Μα επειδή πρόκειται για άλογη επιθυμία που η πραγμάτωσή της συνιστά *υπέρβαση, Υβρη*. Είναι επιθυμία προερχόμενη από περιοχές της ψυχής μας οι οποίες παιδιόθεν σημαδεύτηκαν από το πρόσημο της *απαγορευμένης ηδονής* και της προσήκουσας αγωνίας. Προεξάρχοντως πρόκειται για την επιθυμία σεξουαλικής κατοχής του ενός γονέα (συνήθως του ετερόφυλου) και ευχή θανάτου του άλλου (συνήθως του ομόφυλου). Κατά τον συγγραφέα Μ. Καραγάτση «...η καταστροφή συντελείται τη στιγμή που καταλύεται το σύνορο που χωρίζει το πάθος από το Λόγο και επιχειρείται η *υπέρβαση ... το πάθος τότε συνταντίζει τον έρωτα με το θάνατο...*» Ο θάνατος κατά το συγγραφέα έχει την έννοια της καταστροφής ενώ ο Λόγος είναι η λογική η σκέψη η σωφροσύνη. Έτσι η εργασία του ονείρου συνιστά μια λύση στο μέτρο κατά το οποίο μέσω μιας αυταπάτης, ενός « τρικ» σκηνοθετημένου (εικονοπλασία) επέρχεται συμβιβασμός της σύγκρουσης ο οποίος εν τέλει συνιστά το σύνορο ανάμεσα στο πάθος και το Λόγο.

Στην ψυχαναλυτική σκέψη γίνεται λόγος για *εργασία του ονείρου, εργασία του πένθους κ.λ.π.* Σε κάθε μορφής *ψυχική εργασία* ο πρωτεργάτης της διαδικασίας είναι η *εργασία της απόθησης*, η *αμυντική* λειτουργία της απόθησης. Μέσω της απόθησης η ανεκπλήρωτη επιθυμία προσανατολίζεται προς την περιοχή του ψυχικού μας οργάνου πρὸς αυτό το container, τη δεξαμενή των λιβιδινικών παθών μας που ονομάζουμε (*δυναμικό*) *ασυνείδητο*. Τότε η άλογη επιθυμία εκπίπτει της συνείδησής μας. Το γεγονός ότι η επιθυμία απωθείται σε καμιάν περίπτωση σημαίνει ότι χάνεται και σιγεί. Υπάρχει εκεί και πιέζει μόνο που δεν έχουμε επίγνωση της ύπαρξής της αφού είναι ασυνείδητη. Η απωθημένη επιθυμία πάντα σοβεί και *αενάως επιστρέφει* και ζητά την ικανοποίησή της. Πρόκειται γι αυτό το οποίο ονομάζουμε «*επιστροφή του απωθημένου*». Με ποιόν τρόπο επιστρέφει η απωθημένη επιθυμία; Ερχόμαστε εδώ στην λειτουργική αξία της εργασίας του ονείρου. Η εργασία αυτή, η

διαμεσολάβηση της ονειρικής διαδικασίας κάνει ώστε η απωθημένη επιθυμία να επιστρέφει εντός του σκηνηκού του ονείρου. Προβάλλεται πάνω στο πανί του ονείρου *μεταμφιεσμένη*, καμουφλαρισμένη, και μάλιστα ικανοποιείται με τρόπους-πρόσωπα-πράγματα εξίσου μεταμφιεσμένα. Όλα μαζί συνθέτουν ένα σκηνηκό. Να το «μεγαλείο» του Εγώ μας μέσω της εργασίας του ονείρου εφόσον αυτή μπορεί να δουλεύει. (σε πολλές περιπτώσεις αποτυγχάνει). *Η λειτουργία του ονείρου είναι να μπορεί να μεταμφιέξει την επιθυμία και την ικανοποίησή της*. Η επιστροφή του απωθημένου γίνεται με τρόπο μεταμφιεσμένο. Χωρίς την επιστροφή του απωθημένου δε λειτουργεί το (συμβολικό) όνειρο. Αυτή η σκηνοθεσία, και όλοι αυτοί οι «κομπάρσοι» του ονείρου απαιτούνται για ώστε να μην φτάσει στο Εγώ απόφια (ωμή) η απαράδεκτη επιθυμία οπότε αυτό θα ήταν υπερβολικά «αντιοικονομικό» καθώς θα πλημμύριζε το Εγώ του υποκειμένου με ακατάσχετη αγωνία (άγχος).

Κλινικό παράδειγμα: Νέα γυναίκα σε ψυχοθεραπεία εδώ και τρία χρόνια τώρα με συχνότητα δύο συνεδριών την εβδομάδα. Την εποχή κατά την οποία συνδεόταν με τον Γ. έναν άνδρα όπως μετέδωσε «υπερσεξουαλικό», ονειρευόταν ότι είχε περιπτύξεις με κάποιον άλλο καθηγητή της από το Λύκειο. Αφού αφηγήθηκε το όνειρο στη συνέχεια έκανε συνειρμούς που αφορούσαν στο διχασμό της ανάμεσα σε μια πνευματική- διανοητική ζωή από τη μια και σε μια σεξουαλική από την άλλη. Πώς θα όφειλε να ζει; αναρωτιόταν. Περισσότερο προς τη μία κατεύθυνση ή προς την άλλη; Και σ'αυτήν την περίπτωση οι συνειρμοί βοήθησαν στην αποκωδικοποίηση του ονείρου. Ξεκινάμε από την κλασσική ψυχαναλυτική θέση ότι τα περισσότερα-αν όχι όλα- από τα όνειρα που μας αφηγούνται οι ασθενείς μας έχουν πρωτίστως μεταβιβαστικό ενδιαφέρον, δηλαδή συμπεκνώνουν τις συνειδητές και ασυνειδητές φαντασίες, σκέψεις, ιδέες, συγκινήσεις αμφοτέρων των προσήμων που δοκιμάζει ο αναλύόμενος προς το πρόσωπο του αναλυτή του. Με αυτήν την έννοια το πρόσωπο του καθηγητή στο όνειρο θα μπορούσε να παραπέμπει στον αναλυτή, στην ασυνειδητή (απωθημένη) προδιάθεση της ασθενούς για εγγύτητα μαζί του. Αυτό παραπέμπει στην επιστροφή και την ικανοποίηση αυτής της επιθυμίας-μέσω του ονείρου- με μεταμφιεσμένο τρόπο. Το (*μάχιμο*) *Εγώ* της ασθενούς μέσω της εργασίας του ονείρου «έντυσε», μεταμφίεσε τον αναλυτή σε καθηγητή αφού η συνεύρεση με τον καθηγητή είναι *εγωσυντονικότερη* δηλαδή συμβατότερη με το Εγώ της, απ' ότι με τον αναλυτή. Η θεραπευόμενη θα μπορούσε να ονειρευτεί απευθείας τη συνεύρεση με τον αναλυτή της μόνο που τότε αυτό θα την γέμιζε μεγάλη αγωνία και τότε μπορεί ακόμα και να ξυπνούσε έντρομη από το άγχος. Ένας από τους

διασημότερους και επαναστατικότερους «φροϋδισμούς» λέει ότι *«το όνειρο – το κάθε όνειρο που δύναται να μεταμφιέξει την ορμή - είναι «ο φύλακας του ύπνου».* Χάρη στις μεταμφιέσεις η συνειδητή πλευρά του Εγώ μας δε γνωρίζει την διάπραξη που συντελείται δεν έχει ιδέα για το ποια πρόσωπα, πράγματα, πράξεις κρύβονται πίσω από τους «κομπάρσους του ονείρου οπότε δε ζει κανένα μεγάλο άγχος, ο ονειρευόμενος μπορεί να συνεχίσει να *«κοιμάται τον ύπνο του δικαίου».* Μέσα από το όνειρο ικανοποιούμε αυτό που αν ερχόταν στην επιφάνεια θα ήταν απαράδεκτο. Κάποιες μορφές αϋπνίας οφείλονται ακριβώς στην αδυναμία του Εγώ να «φιλοτεχνεί» όνειρα που να μεταμφιέζουν τα πράγματα οπότε η ενόρμηση (η επιθυμία) φτάνει ατόφια στο Εγώ και όχι μεταμφιεσμένη. Τη βλέπουμε ωμή και τρομάζουμε. Εδώ το όνειρο μας αφήνει εκτεθειμένους δε μας προφυλάσσει από τα έσωθεν «άλογα» οπότε *ξαγρυπνώντας γινόμαστε εμείς οι ίδιοι οι «φύλακες» του ύπνου μας στη θέση του ονείρου.* Κάποιος μπορεί ακριβώς να φοβάται να κοιμηθεί για να μη δει εφιάλτες. Είναι τότε αυτός ο ίδιος που παίρνει στα χέρια του την προστασία του Εγώ του από το ενορμητικό υλικό κατά το *«ο φόβος φυλάει τα έρημα».*

Ένα απ' ευθείας όνειρο με τον αναλυτή θα γέμιζε τη γυναίκα του παραδείγματος με τόση αγωνία για δύο λόγους. Ο ένας έχει να κάνει με την εξωτερική (απτή) πραγματικότητα ενώ ο άλλος έχει να κάνει με την εσωτερική –ψυχική (υποκειμενική) πραγματικότητα της ασθενούς. Η εξωτερική πραγματικότητα αφορά στη γνώση της ασθενούς ότι μπορεί να μιλάει με τον αναλυτή της για οτιδήποτε αλλά όχι να κάνει, να «πράττει» μαζί του. Τω όντι η ασθενής γνωρίζει το «στεγανό» της δυαδικής τους συναλλαγής, το συμβόλαιο της συνεργασίας τους. Η οποιαδήποτε επιθυμία υπέρβασής θα συνιστούσε πηγή άγχους. Από την άλλη μεριά φαίνεται ότι στην φαντασία της ο αναλυτής αναπαριστούσε τον –παιδιόθεν- λιβιδινικά επενδεδυμένο (σεξουαλικοποιημένο) οιδιπόδειο πατέρα. Το να ονειρευόταν μια απευθείας συνέντευξη μαζί του θα σήμαινε υπέρβαση (αιμομιξία) και το προσήκον άγχος. Η γυναίκα του παραδείγματος όμως δεν ονειρεύτηκε αιμομικτικό περιεχόμενο. Το (μάχιμο) Εγώ της λειτούργησε ώστε να προσφέρει μια συμβιβαστική λύση (ικανοποίηση) στη παιδική οιδιπόδεια επιθυμία (παιδική νεύρωση).

Συνήθως τα όνειρά μας αφορούν στην ικανοποίηση παιδικών απωθημένων επιθυμιών. Ορίζουμε το όνειρο ως ένα ψυχικό (ψυχοποιημένο) μέσο ψευδαισθητικής- εικονικής ικανοποίησης ασυνείδητων επιθετικών και σεξουαλικών απαγορευμένων επιθυμιών. Οι παιδικές μας σκηνές οι οποίες ψάχνουν αέναα να

πάρουν ζωή καταλαμβάνονται από τη λογική του ονείρου η οποία μετατρέπει αυτές τις σκηνές σε *οπτικές εικόνες*.

Το ως κλινικό παράδειγμα είναι αντιπροσωπευτικό των *συμβολικών ονείρων*. Είναι ένα συμβολικό όνειρο στο μέτρο κατά το οποίο παράγει σύμβολα μέσω μίας πολύπλοκης (προσυνειδητής) διαδικασίας την οποία ονομάζουμε *συμβολοποίηση*. Η εργασία της συμβολοποίησης έδωσε το σύμβολο «καθηγητής» το οποίο ως τέτοιο είναι σημαίνον. Συμβολίζει τον ψυχαναλυτή ο οποίος με τη σειρά του αναπαριστά τον πατέρα..

Η «λογική» του ονείρου διαφέρει απ' αυτήν του ζύπνιου. Είναι η διαδικασία του *συμβολισμού* που κάνει ώστε το περιεχόμενο του ονείρου να είναι συχνά ασυνάρτητο, γεμάτο από παράδοξα και ουτοπίες. Πρόκειται για την ονειρική εκφραστικότητα, τη γλώσσα του ονείρου τον κώδικα προς αποκωδικοποίηση. *Είναι μόνο τα συμβολικά όνειρα τα οποία γίνονται ο φύλακας του ύπνου μας*. Μέσω του ονείρου της ασθενούς φτάνουμε στο πρωτογενές αντικείμενο (λιβιδινικό αντικείμενο) σ' αυτό στο οποίο επενδύει η ενόρμηση, στο *απωθημένο αντικείμενο* όπου στοχεύει η ορμή.

Στην ψυχαναλυτική σκέψη *ο τόπος των απωθημένων επιθυμιών είναι το ασυνείδητο*. Ο Freud ανακηρύττει το συμβολικό όνειρο ως τη «*βασιλική οδό*» για να φτάσουμε στο *ασυνείδητο* σ' αυτήν τη δεξαμενή των λιβιδινικών μας παθών.

Όταν κοιμόμαστε χαλαρώνουμε. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να χαλαρώνει και η *λογοκρισία* μέσα μας (*Υπερεγώ*). Οι άμυνες του Εγώ εκπίπτουν και *αμβλύνεται η αντίσταση στη ανάδυση του απωθημένου υλικού*, της απωθημένης επιθυμίας. Η χαλάρωση του ύπνου διευκολύνει την επιστροφή του απωθημένου. Εντούτοις - τουλάχιστο στα συμβολικά όνειρα- η λογοκρισία επιμένει τόσον ώστε τελικά να μην επιτρέπει την ικανοποίηση της επιθυμίας παρά μόνο με συμβολικό (ως εάν ψευδαισθητικό) τρόπο. Καθώς η επιθυμία πιέζει το στήσιμο του ονείρου έρχεται ως η προτεινόμενη λύση που προτάσσει το *μάχιμο* Εγώ μας. Μέσω της εργασίας του το Εγώ προσφέρει ένα *υποκατάστατο αντικείμενο ικανοποίησης της επιθυμίας*. Στο παράδειγμα το υποκατάστατο αντικείμενο είναι ο καθηγητής. Είναι σα να είπε το Εγώ στη θεραπευομένη μέσω του ονείρου: «*να το αντικείμενο που σου δίνω, που σου προτείνω, που έφτιαξα για σένα, πόρτο για να ευχαριστηθείς να αποφορτιστείς και να ησυχάσεις*».

Τα όνειρα είναι τα μονοπάτια της φαντασίας, οι δρόμοι της ηδονής. Αφορούν δε στις εκάστοτε σκηνοθετικές και δημιουργικές δυνατότητες του Εγώ μας αν τα δούμε ως εικαστικά-σκηνοθετημένα έργα τέχνης.

Ποιά είναι τα υλικά του ονείρου; Ποια στοιχεία θα χρησιμοποιήσει η εργασία του ονείρου για να στήσει τη σκηνοθεσία της; Γιατί στο παράδειγμά μας ο αναλυτής να συμβολίζεται μέσω του καθηγητή και όχι μέσω ενός άλλου αντικειμένου;

Κατά τον Freud το όνειρο χρησιμοποιεί τα υπόλοιπα τα κατάλοιπα της ημέρας και τα θέτει στην υπηρεσία της επιθυμίας. Τα κατάλοιπα της ημέρας είναι αποσπάσματα, στιγμιότυπα από τη συνειδητή ζωή μας στην κατάσταση του ξύπνιου. Πρόκειται για την γκάμα των ιχνών από διάφορες σκέψεις, γεγονότα, συμβάντα και βιώματα όταν είμαστε ξύπνιοι. Τα στοιχεία αυτά, αυτές οι εντυπώσεις, μπορεί να είναι από τα πιο ουτιδανά και αδιάφορα για τον ονειρευόμενο. Όμως είναι ακριβώς αυτά τα στοιχεία τα οποία η εργασία του ονείρου αξιοποιεί χρησιμοποιώντας τα ως υλικά μεταμφίεσης της ασυνείδητης επιθυμίας. Η ασυνείδητη επιθυμία ενεργοποιείται (επιστρέφει) στο όνειρο μόνο εφόσον βρει να «ντυθεί» μέσα από τα κατάλοιπα της ημέρας. Φερ'ειπείν κάποιος ονειρεύτηκε ότι είχε κάποια ερωτική οικειότητα με την άκομψη γηραιά και «αντιερωτική» θυρωρό της πολυκατοικίας του. Όταν ξύπνησε αισθάνθηκε ίσως περίεργα με το άτοπο ενός παρόμοιου ονειρικού περιεχομένου. Αν συζητούσαμε μαζί του για το όνειρο θα μας έλεγε ενδεχομένως ότι τις προάλλες είχε κάνει με τη θυρωρό μια κουβέντα π.χ. σχετικά με τα κοινόχρηστα της πολυκατοικίας... Πρόκειται εδώ για ένα κατάλοιπο της ημέρας το οποίο χρησιμοποίησε εντός του ο «πρωτομάστορα» του ονείρου-ο «ονειροποιητής» του- και το «έδεσε» με την ασυνείδητη (απωθημένη) αιμομικτική οιδιπόδεια επιθυμία. Η εργασία του ονείρου χρησιμοποίησε την εικόνα της θυρωρού πήρε τα ρούχα και τη μάσκα της για να μεταμφιέσει τη μαμά σε θυρωρό και έτσι να ευχαριστήσει την ενόρμηση. Στο όνειρο η θυρωρός είναι μια μαμά travestie δηλαδή η μαμά που ντύθηκε θυρωρός. Εδώ η θυρωρός αναπαριστά, συμβολίζει τη μαμά. Τώρα ο ονειρευόμενος μπορεί ανενόχλητα να συνεχίζει τις περιπτώξεις -αλλά και τον ύπνο του- μέσω του υποκατάστατου ως εάν αντικειμένου. Μέσω της εντύπωσης, μέσω του κατάλοιπου «θυρωρός» η απωθημένη παιδική επιθυμία μπόρεσε να πιστέψει και να ικανοποιηθεί ψευδαισθητικά. Αυτή η απωθημένη επιθυμία είναι που πιέζει για να ικανοποιηθεί επομένως αποτελεί την κινητήρια δύναμη, την ενέργεια. Από πλευράς (ψυχικής) οικονομίας είναι σαν τον χρηματοδότη, τον χορηγό ο οποίος λέει στο Εγώ του ονειρευμένου: «κάνε ότι μπορείς πρέπει οπωσδήποτε να ευχαριστηθώ, εσύ βρες μου ένα τρόπο να ικανοποιηθώ κι εγώ πληρώνω γι αυτό». Το μάχιμο Εγώ με τη σειρά του ως λειτουργικό και σώφρον βάζει στο παιχνίδι το κατάλοιπο «θυρωρός» εν είδει εργολάβου και κομιστή της πρώτης ύλης για να χτίσει το περιεχόμενο του ονείρου.

Εν κατακλείδι καμιά εργασία του ονείρου δε μπορεί να λάβει χώρα χωρίς το δέσιμο της ασυνείδητης απωθημένης επιθυμίας με μια συνειδητή πραγματική εντύπωση «αθώας» υφής, συχνά την πιο αδιάφορη που μπορούμε να φανταστούμε.

Εξετάζουμε το όνειρο ως ένα φαινόμενο *παλινδρόμησης* στο μέτρο κατά το οποίο μέσω της εργασίας του ευχαριστιέται ψευδαισθητικά η (απωθημένη) παιδική ορμή. Η παλινδρόμηση αυτή είναι **τοπική**. Έτσι τα πράγματα λαμβάνουν χώρα « *επί τόπου*» αφού, καθώς κοιμόμαστε, παύει η ικανότητά μας για κίνηση. Αυτό έχει το πλεονέκτημα ότι δεν κινδυνεύουμε από ένα επί του πραγματικού πέρασμα στην πράξη (διάπραξη). Η διέγερση, η ψυχική ενέργεια από την επιθυμία- αφού είμαστε ημιπαράλυτοι όταν κοιμόμαστε -δε μπορεί παρά να παλιρροεί μόνο μέσα στον ψυχισμό, μέσα στο Εγώ μας το οποίο με τη σειρά του θα υποκινήσει την εργασία του ονείρου.

Επίσης η παλινδρόμηση στο συμβολικό όνειρο είναι **μορφολογική** λόγω της αυταπάτης, του ψευδαισθητικού χαρακτήρα του ονείρου ο οποίος προσδίδει σ' αυτό μια φόρμα, ένα περιεχόμενο με συγκεκριμένη μορφή. Τόσο η τοπική όσο και η μορφολογική παλινδρόμηση στο όνειρο συνιστούν τη **χρονική παλινδρόμηση** προς την απωθημένη μας παιδικότητα.

Πέρα από τις ασυνείδητες-απωθημένες έχουμε και συνειδητές επίκαιρες επιθυμίες: όρεξη για έρωτα, επιθετικότητα, δίψα, πείνα κ.λ.π. Πρόκειται για συγκεκριμένες και αντιληπτές, σύγχρονες, ενεστώσες ορέξεις. Στον ύπνο η διαπερατότητα της λογοκρισίας (Υπερεγώ) κάνει ώστε-μέσω του ονείρου-πολλές τέτοιες επιθυμίες μας να εικονοποιούνται και να ικανοποιούνται. Έτσι ο «πεινασμένος καρβέλια ονειρεύεται», η «αγεώργητη» γυναίκα βλέπει περιπτώξεις κ.ο.κ. Αυτά τα όνειρα δεν είναι συμβολικά δεν αφορούν δηλαδή στη σκηνοθετημένη ικανοποίηση μιας απωθημένης-ασυνείδητης παιδικής επιθυμίας αλλά στην αποκάλυπτη άνευ μεταμφίσεως ικανοποίηση μιας επίκαιρης ανάγκης. Και σ' αυτά τα όνειρα βέβαια, τα μη συμβολικά, η ικανοποίηση είναι ψευδαισθητική.

Διακρίνουμε ανάμεσα στο *έκδηλο* και στο *λανθάνον περιεχόμενο του ονείρου*.

Το **έκδηλο περιεχόμενο** είναι τα όσα μας αφηγείται κάποιος για το όνειρό του είναι δηλαδή η αφήγηση των εικόνων του ονείρου. Πρόκειται για την επιφάνεια του

ονείρου, την πρόσοψή του την εξωτερική του μορφή η οποία – στο συμβολικό όνειρο-είναι έτσι καμωμένη ώστε να γίνεται αποδεκτή από τη λογοκρισία μέσα μας (εύκολα θα διηγείτο κάποιος ότι είχε περιπτώξεις π.χ. με τη θυρωρό).

Το *λανθάνον περιεχόμενο* απαρτίζεται από το υλικό του ασυνειδήτου (λογοκριμένες επιθυμίες, σκέψεις κ.λ.π.) το οποίο μέσω τις εργασίας του ονείρου έχει μεταμφιεστεί. Πρόκειται για το υφέρπον νόημα του ονείρου, για το σημαίνον για το συμβολισμό του. Είναι η γριφώδης μορφή του που ψάχνουμε να κατανοήσουμε και να αποκρυπτογραφήσουμε μέσω της ερμηνείας του. Στο παράδειγμα το λανθάνον περιεχόμενο συνίσταται στην παιδική επιθυμία συνεύρεσης με τη μαμά και την ικανοποίησή της.

Ένα όνειρο μπορεί να γραφτεί, ως προς το έκδηλο περιεχόμενό του σε τρεις γραμμές αλλά τα νοήματά του να γεμίσουν σελίδες.

Η διαδικασία της *εικονοποίησης* αφορά στη *μετατροπή των λανθανουσών σκέψεων* σε οπτικές εικόνες δηλαδή σε εικαστική-συμβολική γλώσσα έτσι ώστε αυτές να μην αποκαλυφθούν. Αυτή η εργασία του Εγώ διέπεται από δύο μηχανισμούς : *τη συμπύκνωση και τη μετάθεση.*

Η *συμπύκνωση* είναι η ψυχική (αμυντική) διαδικασία του Εγώ μέσω της οποίας οι λανθάνουσες-λογοκριμένες ιδέες μας μετατρέπονται σε αποδεκτό περιεχόμενο για το Υπερεγώ ώστε να μπορέσουν να διασχίσουν το φράγμα της απώθησης. Στο παράδειγμά μας η μετατροπή της μαμάς σε θυρωρό ήταν αποδεκτή και αποτέλεσε το έκδηλο περιεχόμενο του ονείρου. Το έκδηλο περιεχόμενο του κάθε συμβολικού ονείρου συμπυκνώνει τα νοήματα δηλαδή το λανθάνον του περιεχόμενου. Κατά το κινεζικό γνωμικό «*μια εικόνα αξίζει όσο χίλιες λέξεις*». Μια εικόνα ονείρου συμπυκνώνει χίλια νοήματα...

Η *μετάθεση* είναι η ψυχική (αμυντική) διαδικασία του Εγώ μέσω της οποίας μια ιδέα λογοκριμένη μεταφέρεται πάνω σε μια άλλη ιδέα ουδέτερη ανώδυνη. Η απαγορευμένη ιδέα της περίπτωσης με τη μαμά *μεταφέρεται* στην ουδέτερη ασήμαντη και άσχετη ιδέα της περίπτωσης με τη θυρωρό.

Εν κατακλείδι μέσω της εργασίας του ονείρου *το Εγώ ξεγελάει τη λογοκρισία με «δόλο».*

Έστω ότι η Εργασία του ονείρου προχωράει έχουν γίνει δηλαδή συμπυκνώσεις, μεταθέσεις κ.λ.π. Καλώς εχόντων των πραγμάτων θα ακολουθήσει αυτό το οποίο

ονομάζουμε «*Δευτερογενή Διαδικασία της Εικονοποίησης*». Πρόκειται για ένα τελευταίο «χτένισμα» του ονείρου ούτως ώστε αυτό ν' αποκτήσει ένα «κούτελο» βατό εύληπτο συνεκτικό και η πλοκή του να βγάζει νόημα.. Αυτή η διαδικασία δε λαμβάνει πάντα χώρα. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο τα όνειρά μας είναι συχνά ασαφή και αλλόκοτα, δυσνόητα και άτοπα.

Όταν ο θεραπευόμενος βλέπει ένα όνειρο αυτό είναι ένδειξη της *ψυχικής εργασίας* του η οποία εκφράζεται σε μια προσωπική και ιδιωτική γλώσσα

Κλινικό παράδειγμα συμβολικού ονείρου. Νέος άνδρας σε ψυχοθεραπεία με συχνότητα δύο συνεδριών εβδομαδιαίως. Ζήτησε βοήθεια επειδή είχε πολύ άγχος με αντίκτυπο πρωτίστως στις σχέσεις του. Κατά την 9^η συνεδρία έφερε στη θεραπεία το πρώτο όνειρο.

Το έκδηλο περιεχόμενο του ονείρου(αφήγηση): ήταν δύο σκυλιά στη οικοδομή που έκτιζε τα οποία τσακώνονταν μεταξύ τους. Ο θεραπευόμενος έκανε μόνος του την ερμηνεία του ονείρου λέγοντας με σιγουριά ότι οι δύο σκύλοι ήταν ο ίδιος και ο αδερφός του. Αυτό παραπέμπει στο *λανθάνον περιεχόμενο του ονείρου*. Η «καμουφλαρισμένη» επιθυμία είναι η επιθετική (καταστροφική) ενόρμηση με αντικείμενο τον αδερφό του. Από το υλικό των συνεδριών προέκυψε η δυσκολία του ασθενούς να τα βγάλει πέρα να διαχειριστεί την σκληρότητα, την οργή μέσα του. Αν δεν το ερμήνευε μόνος του ο αναλυτής θα μπορούσε να τον ρωτήσει: «*τι σκέπτεστε για το όνειρο;*» Θα μπορούσε επίσης να μη ρωτήσει τίποτα απολύτως και να περνούσαν σε διάφορα άλλα θέματα συζήτησης. Τότε μπορεί ο θεραπευόμενος να σιωπούσε και μετά από λίγο να έλεγε «... *ο αδερφός μου ξέρετε....*». Αυτό είναι ένας συνειρμός συνδεδεμένος με την ερμηνεία του ονείρου. Ο αναλυτής θα μπορούσε να τον βοηθήσει να καταλάβει ποιος ενδεχομένως κρυβόταν πίσω από τα σκυλιά. Ακόμα και τότε το κλειδί της κατανόησης θα το είχε-χωρίς να το ξέρει- ο ίδιος έχοντας κάνει το συνειρμό.

Ένα όνειρο μπορεί να επιδέχεται ταυτόχρονα πολλών ερμηνειών-αυτό εξαρτάται και από το ποιος το ακούει- όμως σημασία έχει η ερμηνεία που κάνει ο ίδιος ο θεραπευόμενος ή οι συνειρμοί του οι οποίοι τελικά θα οδηγήσουν τον ίδιο η το θεραπευτή του στην ερμηνεία. Μπορούμε να προσδώσουμε στο όνειρο και *μεταβιβαστική* αξία η οποία θα αφορούσε στην επιθυμία του να επιτεθεί στο θεραπευτή του. Η σύγκρουση αμφοτέρων σημαίνεται (συμβολίζεται) από τους

σκύλους που τσακώνονται. Κατά τη 12^η συνεδρία ο θεραπευόμενος έφερε ένα άλλο όνειρο-το 3^ο κατά σειρά- το οποίο, όπως μετέδωσε, τον είχε ταράξει πολύ: « ...αυτό το όνειρο είχε διάφορες σκηνές και θ' αναφέρω κάποιες απ' αυτές. Ήταν ένα σύνολο ανθρώπων, άνθρωποι κάθε ηλικίας και ήταν σα να επρόκειτο κάποιος να κάνει ένα σεμινάριο. Περίμεναν σ' ένα χώρο αρκετά σκοτεινό , θα μπορούσε ίσως να είναι μια εκκλησία. Βρισκόμουν κι εγώ, ήμουν ένα μικρό παιδί και ήμουν σ' ένα επίπεδο πιο χαμηλά απ' αυτό που ήταν αυτοί οι άνθρωποι σαν μέσα σε μια άδεια πισίνα. Ας πούμε εκεί πού είναι το ταπέτο (δείχνει το χαλί στο γραφείο μου) βρίσκονταν οι άνθρωποι κι εδώ (δείχνει στο γραφείο μου το χώρο που βρίσκονται οι δύο πολυθρόνες μας η δική μου και η δική του) είναι η άδεια πισίνα κι εγώ βρίσκομαι μέσα. Κάποια στιγμή έρχεται αυτός που θα τουςμίλαγε και είχε κάποια άμφια πολύτιμα.... ήταν μια κορώνα χρυσή και όποιος πλησίαζε αυτόν τον άνθρωπο και την κορώνα γινόταν μια επαφή ειδική, αλλά για γίνει αυτό θα έπρεπε όποιος πλησίαζε και άγγιζε την κορώνα να έχει κάποιες ειδικές ιδιότητες. Ήρθε και η δική μου σειρά και βγήκα από την άδεια πισίνα πλησίασα και έγινε αυτή η σύνδεση. Μετά ξύπνησα και ήμουν αναστατωμένος. Είχε και άλλες σκηνές αυτό το έργο....εε... όνειρο....»

Στη θεραπεία είναι πάντα το λανθάνον περιεχόμενο που ζητάμε αποκαλύψουμε δηλαδή πως ήταν η ορμή πριν υποστεί τη μεταμφίεση. Έχουμε εδώ ένα όνειρο ευφάνταστο πλούσιο σε συμβολισμό εν είδει κινηματογραφικής ταινίας, ένα «έργο» όπως με τη λανθάνουσα γλώσσα του το αποκάλεσε κάποια στιγμή ο ίδιος ο ασθενής. Είναι όνειρο μεταβιβαστικού ενδιαφέροντος το οποίο συμπυκνώνει τις επιθυμίες και φαντασίες του για το θεραπευτή του. Το πρόσωπο με τα άμφια θα μπορούσε ν' αναπαριστά το θεραπευτή του δηλαδή αυτόν που στη φαντασία του και ξέρει και έχει. Ο θεραπευόμενος φαίνεται να ζει τον εαυτόν του μικρό απέναντι του. Βρίσκεται πιο «χαμηλά» μέσα στην «άδεια πισίνα» κάτι στεγνό, αφυδατωμένο Πρόκειται για την κατάθλιψη του θεραπευόμενου. Δεν έχει υγρά, δεν έχει ζωή, είναι αδύναμος. Αυτός που κρατά την «κορώνα» φαίνεται να αναπαριστά τον θεραπευτή. Η κορώνα θα μπορούσε να συμβολίζει τη γνώση που ο θεραπευτής είναι σε θέση να δώσει στο θεραπευόμενο. Διαφαίνεται η επιθυμία του θεραπευόμενου να τον γεμίσει ο θεραπευτής του να του γεμίσει τις άδειες κοιλοότητες (την άδεια πισίνα). Αυτό μας παραπέμπει στις φιλομόφυλες προθέσεις του ασθενούς. Κατανοούμε τώρα και την αναστάτωσή του όταν πλησιάζει τον άνθρωπο με την «κορώνα» δηλαδή τον

θεραπευτή με το πέος του. Η «κορώνα» του ανθρώπου με τα άμφια θα συμβολίζει τον φαλό του αναλυτή.

Η διαδικασία του Συμβολισμού και γενικότερα όλη η Εργασία του Ονείρου λαμβάνει χώρα στην περιοχή του ψυχικού μας οργάνου την οποία ονομάζουμε **προσυνειδητό**. Λέμε τότε ότι η γνώση για τον εαυτό μας η οποία μας φτάνει μέσω του συμβολικού ονείρου είναι *προσυνειδητή γνώση* δεν είναι ασυνείδητη γνώση. Πρόκειται για μια γνώση η οποία περνάει το «φράγμα» της λογοκρισίας χάρη στη μεταμφίεση και από ασυνείδητη γίνεται προσυνειδητή. Η προσυνειδητή γνώση είναι μια γνώση πιο κοντά στο συνειδητό μας, στα πρόθυρα ν'αποκαλυφθεί το νόημά της αν την αποκωδικοποιήσουμε.

Μολονότι ο Freud έγινε ο πρωτεργάτης της ερμηνευτικής των ονείρων διαμέσου των συνειρμικών αλυσίδων του ασθενούς ο ίδιος εντούτοις έκανε και αυθαίρετες ερμηνείες βασισμένες σε αρχετυπικά σύμβολα με καθολικό νόημα και σημασία. Πρόκειται για **οικουμενικά σύμβολα** δοσμένα από την παράδοση και τους μύθους των λαών. Ύποστήριζε την ερμηνεία – εξήγηση κάποιων ονείρων με τη βοήθεια συμβόλων η σημασία των οποίων μας έρχεται από τους πανάρχαιους χρόνους. Είναι αλήθεια ότι ο Freud είχε επηρεαστεί από το έργο των **Αρτεμίδωρου** και **Δαλδιανού** και είχε βρει σ'αυτό εξηγήσεις για διάφορα σύμβολα που έρχονται στο περιεχόμενο των ονείρων . Να μερικά παραδείγματα :

-καπέλο: συμβολίζει τον άντρα (το αντρικό γεννητικό μόριο)

-τσάντα η πορτοφόλι: συμβολίζει τη γυναίκα (το γυναικείο γεννητικό όργανο)

-παράσυρση από όχημα: συμβολίζει τη συνουσία

-κρίνα: συμβολίζουν την αγνότητα

-φίδι: συμβολίζει το ανδρικό μόριο

Συμπερασματικά κατ 'αρχάς ο Freud απορρίπτει τα «κλειδιά» των ονείρων λέγοντάς μας ότι δεν πρέπει να υπερτιμάται η σημασία των συμβολικών ισοδυνάμων γιατί αυτό θα εγκυμονούσε τον κίνδυνο να εγκαταλειφθεί η αξιοποίηση των συνειρμών του ίδιου του ονειρευόμενου. Ωστόσο παραδέχεται μερικά οικουμενικά σύμβολα σε κάποια όνειρα τα οποία ονόμαζε «τυπικά». Πρόκειται για όνειρα τα οποία τόσο ως προς τη μορφή τους όσο και ως προς το περιεχόμενό τους παρουσιάζονται με τον ίδιο τρόπο σ'ένα μεγάλο αριθμό ατόμων. Είναι (οικουμενικά) όνειρα που όλοι είδαμε με

τον ίδιο τρόπο και για τα οποία μπορούμε να υποθέτουμε ότι έχουν για όλους μας τις ίδιες πηγές και την ίδια σημασία. Αυτά διαφεύγουν του κανόνα κατά τον οποίο το νόημα αποκρυπτογραφείται σε σχέση με τους συνειρμούς του ονειρευόμενου. Κατά τον Freud άλλωστε οι συνειρμοί των τυπικών ονείρων είναι γενικά φτωχοί και «φλου». Τέσσερις είναι οι προεξάρχουσες κατηγορίες των Τυπικών Ονείρων:

-Τα όνειρα γύμνιας: αφορούν στην ονειρική ικανοποίηση της επιδειξιμανιακής μας επιθυμίας η οποία προέρχεται από την παιδική μας ηλικία, τότε που μπορούσαμε επί του πραγματικού να την ικανοποιούμε. Κατά τον Ferenczi τέτοια όνειρα είναι ενδεικτικά της επιθυμίας μας να ξαναβρούμε την παραδεισένια κατάσταση της παιδικής ηλικίας.

-Τα όνειρα θανάτου (πένθους): πίσω από την αγωνία ή το θρήνο κρύβεται μια επιθυμία θανάτου για τα πρόσωπα που πεθαίνουν στο όνειρο. Πρόκειται το συχνότερο για τον αδερφό ή την αδερφή και έτσι εκφράζεται το θέμα της αδελφικής ζήλειας με άλλα λόγια των αντιζήλων των οποίων επιθυμούμε τον αφανισμό. Επίσης θάνατος του πατέρα ή της μητέρας ως έκφραση του οιδιπόδειου μίσους προς τον ομόφυλο γονιό. Εδώ η παιδική επιθυμία ικανοποιείται χωρίς μετάθεση σε κάποιον άλλο δηλαδή στο όνειρο πεθαίνει το ίδιο το πρόσωπο στο οποίο αφορά η επιθυμία του θανάτου. Σ' αυτά τα όνειρα ικανοποίησης της παιδικής επιθυμίας μπορεί να μην έχουμε πολύ άγχος. Η εξήγηση είναι ότι εδώ ο θάνατος δεν έχει τη σημασία που έχει για τους ενήλικες. Πρόκειται για μια παιδική εποχή όπου ο θάνατος νοσηματοδοτείτο ως μια απλή απουσία-εξαφάνιση του αγαπώμενου προσώπου

-Όνειρα σχολικών εξετάσεων: εδώ βλέπουμε ότι είμαστε υποχρεωμένοι να περάσουμε ξανά ως ενήλικες εξετάσεις στις οποίες, εντούτοις, είχαμε επί του πραγματικού επιτύχει όταν είμαστε νεότεροι. Μπορεί μάλιστα να βλέπουμε ενοχλημένοι τον εαυτό μας να είμαστε ως ενήλικες, μεταξύ νεότερων συμμαθητών μας, υποχρεωμένοι να ξαναπεράσουμε τις εξετάσεις. Πρόκειται για όνειρα τα οποία εκφράζουν την επιθυμία μας να επιβεβαιωθούμε μπροστά σε μια δύσκολη στιγμή της ζωής μας «...πέτυχες σε εκείνες τις εξετάσεις επομένως θα επιτύχεις και στις τωρινές...μην ανησυχείς λοιπόν για αύριο, θυμήσου την αγωνία που σου είχαν προξενήσει οι εξετάσεις του απολυτηρίου σου...είχες πετύχει τότε»

-Όνειρα Γέννησης: συμβολίζουν τη γέννηση του ονειρευόμενου ή τον τοκετό στη γυναίκα. Ένα μεγάλο πλήθος ονείρων είναι γεμάτα άγχος και μπορεί να αφορούν σε περάσματα από στενούς διαδρόμους σε παραμονές στο νερό κ.λ.π. Αυτά τα όνειρα ερείδονται σε φαντασίες οι οποίες σχετίζονται με την ενδομήτρια ζωή, την παραμονή

στο σώμα της μαμάς και την πράξη της γέννησης αυτή καθεαυτή. Κατά τον Jung στη γυναίκα τα όνειρα με *βγαλμένο δόντι* σημαίνουν τοκετό. Κατά τον E.Jones τα όνειρα τόσο με βγαλμένο δόντι όσο και με θεματική τοκετού σημαίνουν αποχωρισμό από το σώμα. Έτσι αυτά τα όνειρα συνδέονται με τη θεματική του ευνουχισμού δηλαδή με την απώλεια, κάτι που χάνω μια έλλειψη, η απώλεια του σώματος της μαμάς κατά τον τοκετό .

-*Το «όνειρο του σοφού βρέφους»* : εδώ βλέπουμε ένα πολύ μικρό παιδί ένα βρέφος, ένα μωρό με γυαλιά το οποίο κάνει μάθημα στους ενήλικες. Κατά τον Ferenczi είναι ο παιδικός μας φόβος τότε που ήμασταν μωρά απέναντι στους παράφρονες ενήλικες τρελούς οπότε το Εγώ μας μέσω της εργασίας του ονείρου μεταμορφώνει (αμυντικά) το μωρό σε ψυχίατρο έτσι ώστε να κοπάσει ο φόβος μας. Άλλωστε ο Ferenczi υπερθεμάτιζε το πόσο μπορούμε να μάθουμε από τα σοφά παιδιά μας.

Εν κατακλείδι τα τυπικά όνειρα αφορούν σε συμβολικές εικονοποιήσεις βασισμένες στην παράδοση τις οποίες βρίσκουμε επίσης στα παραμύθια τα ήθη και τα έθιμα, τους μύθους κ.λ.π. Πρόκειται για σύμβολα ανάλογα των στενογραφικών σημείων τα οποία είναι φορείς μιας συγκεκριμένης σημασίας. Εντούτοις ας μην ξεχνάμε και τους πιο εξειδικευμένους- κατά περίπτωσιν ονειρευόμενου- προσδιορισμούς οι οποίοι πάντα μπορούν να επιπροστίθενται στον οικουμενικό συμβολισμό.

Στα **συμβολικά όνειρα** όπως προαναφέρθηκε προεξάρχει η *εργασία του ονείρου* -μια διαδικασία *ψυχοποίησης* όπως λέμε- η οποία καταλήγει στη συμβολοποίηση. Αυτά τα όνειρα αποτελούν σαφή ένδειξη *νευρωτικής δομής* όπου το Εγώ είναι μάχιμο για να προσφέρει λύσεις στις ενδοψυχικές μας συγκρούσεις.

Η εργασία του ονείρου δε λαμβάνει πάντα χώρα με τρόπον επιτυχή. Στην περίπτωση κατά την οποία το Εγώ του υποκειμένου είναι αδύναμο και αμυντικά ανεπαρκές για να το προστατεύσει από την έσωθεν ενορμητικότητα τότε αποτυγχάνει η μεταμφίεση το «μακιγιάρισμα» της επιθυμίας. Σ' αυτήν την περίπτωση το υποκείμενο βλέπει ατόφια την επιθυμία (σεξουαλική οιδιπόδεια ή επιθετική) και την πραγμάτωσή της. Πρόκειται για τα *ωμά όνειρα* κατά τα οποία η επιθυμία ικανοποιείται *γυμνή* χωρίς το Εγώ να έχει καταφέρει να φορέσει μάσκες σε πρόσωπα και πράγματα, τόπους και καταστάσεις, χωρίς σκηνοθεσία. Όλοι μας έχουμε δει ωμά όνειρα στα οποία διαπράττουμε στον ύπνο μας ό,τι σε πραγματικό επίπεδο θα ήταν ανίερο και ανήκουστο. Στην κλασική τραγωδία του «*Οιδίπους Τύραννος*» ο **Σοφοκλής** πραγματεύεται

μέσα από τον ποιητικό λόγο την οικουμενικότητα των ωμών ονείρων με αιμομικτικό περιεχόμενο. Αναρωτιέται κάπου στο κείμενο ποιος είναι αυτός ο άνδρας επί της γης που δεν έχει ονειρευτεί τη μάνα του.

Σ' ένα από τα κλινικά παραδείγματα που προηγήθηκαν είδαμε το Εγώ του ασθενούς να μάχεται και τελικά να καταφέρνει, μέσω της εργασίας του ονείρου, να μεταμφιέσει την επίθεση του προς τον αδελφό του σε τσακωμό σκύλων. Αν ο ίδιος ο ασθενής ονειρευόταν ωμά θα έβλεπε τον ίδιο τον εαυτό του να χτυπάει ή και να σκοτώνει τον αδερφό του οπότε το Εγώ του θα κατακλύζόταν από αγωνία και θα ξυπνούσε. Ένα τέτοιο όνειρο ως ασυμβολικό θα σταματούσε ν' αποτελεί τον *φύλακα του ύπνου* εφόσον η συνέχισή του θα διακόπτετο απότομα. Πρόκειται για *ωμό όνειρο* ή *εφιάλη*. Εδώ δεν υπάρχει η μεταμφίεση της ενόρμησης, δεν έχουν πρωτοστατήσει οι μηχανισμοί της *συμπύκνωσης* και της *μετάθεσης* που δουλεύουν στο συμβολικό όνειρο. Η επιθυμία θα αναδύεται ωμά, εκφορτιστικά, εκρηκτικά και απροκάλυπτα οπότε το περιεχόμενο του ονείρου είναι οδυνηρό και αγχώδες. Τα ωμά όνειρα είναι τόσο φορτισμένα με άγχος ώστε σε ορισμένες περιπτώσεις-ανάλογα με το βαθμό της έντασης- ξυπνάμε. *Αυτό είναι ο μόνος τρόπος για να δραπετεύσουμε από το τρομακτικό περιεχόμενό τους..*

Τελικά οι εφιάλτες και τα ωμά όνειρα είναι ψυχικά παράγωγα στα οποία η επιθυμία προσπερνάει τη λογοκρισία. Εδώ είναι το άγχος που έρχεται στη θέση της λογοκρισίας και την αντικαθιστά.

Κλινικό παράδειγμα: Νεαρή γυναίκα σε θεραπεία με συχνότητα μιας συνεδρίας εβδομαδιαίως. Κατά τον δωδέκατο μήνα της θεραπείας ο αναλυτής την ειδοποίησε για κάποια αναπάντεχη απουσία του για σοβαρή υπόθεση την οποία εκείνος δυστυχώς δε μπορούσε ν' αναβάλει. Κατά την αμέσως επόμενη συνεδρία η ασθενής εξέφρασε διάφορες σκέψεις, ιδέες, φαντασίες της σχετικά με την απουσία του αναλυτή της. Μια εβδομάδα αργότερα έφερε στη θεραπεία ένα όνειρο: «*είδα ότι είχατε χωρίσει-γι αυτό απουσιάσατε-και τότε είχα σχέσεις μαζί σας...*». Εδώ η απαγορευμένη επιθυμία «*συνέυρεση με το θεραπευτή*» ικανοποιείται ωμά. Η εργασία του ονείρου απέτυχε, στο μέτρο κατά το οποίο το (αδύναμο) Εγώ της ασθενούς δεν κατάφερε να μεταμφιέσει πρόσωπα και πράγματα έτσι ώστε η επιθυμία να ικανοποιηθεί συμβολικά. Λέμε ότι *χωλαίνει η εργασία της συμβολοποίησης.*

Είναι πρωτίστως στις διαταραχές προσωπικότητας, επίσης στις προψυχωτικές και τις ψυχωτικές δομές όπου το ψυχικό όργανο αδυνατεί να προβεί στην εργασία του συμβολικού ονείρου δίνοντας κυρίως ωμά όνειρα η εφιάλτες.

Όλοι μας γνωρίζουμε ότι ορισμένα όνειρα άγχους ή εφιάλτες είναι επαναλαμβανόμενα δηλαδή τα ονειρευόμαστε από καιρού εις καιρόν με το ίδιο εναγώνιο περιεχόμενο. Αυτά είναι όνειρα τα οποία συνδέονται με πραγματικά τραυματικά γεγονότα της ζωής μας και γι αυτό τα ονομάζουμε **τραυματικά όνειρα**. Καθώς χαλαρώνουμε στον ύπνο χαλαρώνει και η λειτουργία της απόθησης η οποία αποθήκευε το τραυματικό συμβάν στο ασυνείδητο οπότε αναδύεται και εκδηλώνεται μέσω του ονείρου η τραυματική ώση, το τραυματικό φορτίο. Τα τραυματικά επαναλαμβανόμενα όνειρα αφορούν επίσης σε αποτυχία της εργασίας του ονείρου αφού το Εγώ μας σ' αυτήν την περίπτωση δεν καταφέρνει να μεταλλάξει, να μετατρέψει το τραυματικό συμβάν σε κάτι συμβολικό το οποίο θα μπορούσε να χωρέσει ο ψυχισμός μας αντί να φτάσει «χύμα» το τραυματικό συμβάν με όλο την συγκινησιακή του ένταση. Η επαναληπτικότητα αυτών των ονείρων είναι η έσχατη λύση την οποία διαθέτει το ψυχικό μας όργανο για να ελέγξει και να φθείρει τρόπον τινά τις σαρωτικές συνέπειες που έχει για το Εγώ μας το τραυματικό γεγονός. Αυτά τα όνειρα μολονότι είναι εναγώνια εντούτοις δε μας ξυπνούν. Παρότι είναι τραυματικά μπορούν εντούτοις να επιτυγχάνουν το ρόλο του *φύλακα του ύπνου μας*. Αυτά τα όνειρα αποσκοπούν στο να «δέσουν» να κρατήσουν μέσω της κυκλικής επανάληψής τους το τραυματικό φορτίο ώστε αυτό να μην «χυθεί» και κατακλύσει το Εγώ μας και παραλύοντας τη λειτουργικότητά του (κρίση πανικού). Αν η προσπάθεια κρατήματος του τραυματικού φορτίου αποτύχει τότε το όνειρο γίνεται εφιάλτης και ξυπνάμε έντρομοι..

Συμπερασματικά κάθε τραυματικό όνειρο ακόμα και το πιο δυσάρεστο ισοδυναμεί με μια απόπειρα του Εγώ να οδηγήσει τα τραυματικά γεγονότα σε μια λύση και σ έναν καλύτερο ψυχικό έλεγχο. Όλα τα όνειρα αφορούν σε πραγματοποίηση επιθυμιών πλην των τραυματικών ονείρων τα οποία λαμβάνουν χώρα πέραν της αρχής της ευχαρίστησης. Αυτά δεν αποσκοπούν σε ικανοποίηση κάποιας επιθυμίας αλλά στη φθορά του τραύματος. μέσω της επαναληπτικής τροχιάς του ονείρου.

Έχει υποστηριχτεί η *αναλογία της τρέλας και του ονείρου*. Πράγματι και στις δύο περιπτώσεις τόσο στο συμβολικό όνειρο όσο και στην οπτική ψευδαίσθηση (στην

τρέλα) το ενδοψυχικό (το υποκειμενικό) δραματοποιείται μέσω εικόνων που είναι οι ψευδαισθήσεις. Επίσης και στις δύο περιπτώσεις το Εγώ εξασθενεί ώστε να μη μπορεί να ασκεί μια αποτελεσματική κριτική σκέψη οπότε δέχεται τα πιο παράξενα και τα πιο άτοπα ως απόλυτα δυνατά να συμβούν. Το όνειρο δίνει στο δυστυχή ο οποίος υποφέρει στο σώμα και στην ψυχή ευημερία και ευτυχία, αυτό δηλαδή το οποίο η πραγματικότητα του αρνείται . Ο αλυσοδεμένος στη φυλακή του ονειρεύεται λουκούλλεια γεύματα ενώ ο ζητιάνος ότι είναι πλούσιος. Αυτός στον οποίο ο θάνατος πήρε το αγαπημένο του πρόσωπο βλέπει στον ύπνο του πως είναι μαζί του δεμένος για πάντα. Το ίδιο και το περιεχόμενο του παραληρήματος των τρελών είναι γεμάτο από πλαστές κατοχές αγαθών. Εν τέλει η ικανοποίηση της επιθυμίας αποτελεί ένα κοινό χαρακτηριστικό του ονείρου και της ψύχωσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική-Μεταφρασμένα

D.EVANS: Εισαγωγικό Λεξικό της Λακανικής ψυχανάλυσης (Εκδόσεις ‘Ελληνικά Γράμματα , Αθήνα 2005)

ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ: Η μεργάλη χίμαιρα, εκδ. Εστία, Αθήνα 2005

Μ.ΜΑΔΙΑΝΟΣ : Κλινική ψυχιατρική, εκδ. Καστανιώτης, 2003.

ΝΙΚΟΣ ΜΑΝΟΣ : Βασικά στοιχεία κλινικής Ψυχιατρικής , University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1997.

Ν.ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ : Λεξικό της ψυχολογίας ,Σύγχρονη Εκδοτική , Αθήνα 2005.

Γ.Σ. ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΥΛΟΣ : Δυναμική Ψυχιατρική, Α.Καραβία , Αθήνα 1971.

S.FREUD: Η ερμηνευτική των ονείρων, εκδ. Επίκουρος, Αθήνα 1992

S.FREUD: Όνειρα, Μέντιουμ και αποκρυφισμός, εκδ. Κοροντζή, Αθήνα 2004

S.FREUD: Ψυχολογία των μαζών και ανάλυση του Εγώ, εκδ. Επίκουρος, Αθήνα 1994

Λ.ΧΑΡΤΟΚΟΛΛΗΣ : Εισαγωγή στην Ψυχιατρική, Θεμέλιο, Αθήνα 1991 .

A.XOYNTOYΜΑΔΗ-Λ.ΠΑΤΕΡΑΚΗ, Σύντομο Λεξικό Ψυχολογικών Όρων «Δωδώνη», Αθήνα-Γιάννενα 1989.

WINDGASSEN – TOLLE: Ψυχιατρική, Εκδόσεις Παρισιάνος 2003 .

Ξενόγλωσση

R.CHEMANA , B.VANDERMERSCH : Dictionnaire de la Psychanalyse ,Larousse, Paris 1995 .

H-Ey, P.BERNARD , CH.BRISSET : Manuel de Psychiatrie, Masson, Paris 1989 .

O.FENICHEL : The Psychoanalytic theory of Neurosis, Rutledge and Kegan Paul, London 1982 .

R.GREENSON : The Technique and Practice of Psycho -Analysis, the Hogarth Press, London 1994 .

P.KAUFMANN: L'apport freudien ,Larousse, Paris 1998.

O.KERNBERG : Borderline conditions and Pathological Narcissism, Jason Aronson, Inc 1976 .

J.LAPLANCHE, J.-B.PONTALIS : Vocabulaire de la Psychanalyse, P.U.F. , Paris 1967

PIERON HENRI : Vocabulaire de la Psychologie, P.U.F., Paris 1981 .

A.POROT : Manuel Alphabetique de Psychiatrie , Puf, 1986 .

A.MICHEL : Dictionnaire de la Psychanalyse , Encyclopedia Universalis, Paris 2001

A.DE MIJOLA : Dictionnaire de la Psychanalyse , Calmann –Levy , 2002.

WILHELM REICH , Character Analysis. Ed.Noonday, New York 1991 .

E.ROUDINESCO , M.PLON :Dictionnaire de la Psychanalyse , Fayard , 1997

CH.RYCROFT : A critical Dictionary of Psychoanalysis,Penguin,1972 .